

Yapay Zekâ Çağı'nda akademinin ve ailenin, okulu güçlendirme kapasitesi: Esnek okula doğru

Muhamet Cevat Yıldırım¹

Öz: Toplum 5,0'ın eğitimdeki yansıması Eğitim 5.0 olarak adlandırılmıştır. Eğitim 5.0 sanal sınıf, dijital okur yazarlık, öz değerlendirme, kesintisiz öğrenme, değer odaklı öğrenme kültürü, esneklik, uyum sağlama, kişiselleştirilmiş öğrenme gibi ilkelerin veya becerilerin kazandırılmasını ön plana almaktadır. Gelişmeler ve deprem, göç, salgın gibi nedenler okulun esnek bir yapıya bürünmesini gündeme getirmiştir. Eğitim paydaşlarının da rollerinin bir ölçüde değişmesine yol açmıştır. Üniversite (akademi) ve aile, okulu ve okul yönetimini güçlendirme kapasitesine sahiptir. Hem okulun etkililiğinin artırılmasında hem de dijital bağımlılık ve diğer bağımlılıklar, akran zorbalığı gibi tehditlerin ortadan kaldırılmasında okul ile iş birliği yapılmasına ihtiyaç vardır.

Anahtar Kelimeler: Akran zorbalığı, bağımlılık, bilişim çağı, değerlerin yaşatılması, dijital eğitim ve okul.

Okul Yönetimi Dergisi
School Administration Journal

Okul Yöneticileri Derneği
e-ISSN: 2822-4221

Yorum
Commentary

Davetli Makale
Article by Invitation

Capacity of academy and family to strengthen school in age of Artificial Intelligence: Toward a flexible school

Abstract: The reflection of Society 5.0 in education is called Education 5.0. Education 5.0 prioritizes the acquisition of principles or skills such as virtual classroom, digital literacy, self-assessment, uninterrupted learning, value-oriented learning culture, flexibility, adaptability, personalized learning. Developments and reasons such as earthquakes, migration, and epidemics have raised the issue of the school turning into a flexible structure to the agenda. It has also led to a change in the roles of education stakeholders to some extent. The university (academy) and the family have the capacity to strengthen the school and school administration. There is a need for collaboration with the school in both increasing the effectiveness of the school and eliminating threats such as digital addiction and other addictions, and peer bullying.

Keywords: Peer bullying, addiction, information age, keeping values alive, digital education and school.

Yıldırım, M. C. (2024). Yapay zekâ çağı'nda akademinin ve ailenin, okulu güçlendirme kapasitesi: Esnek okula doğru. *Okul Yönetimi Dergisi*, 4(2), 138-141.

Yayın / Published
30 Ara / Dec 2024

¹ Prof. Dr. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi, mcevatyildirim@gmail.com, ORCID: 0000-0003-0062-7826

Giriş

Teknoloji ve bilişim alanındaki gelişmeler, 21. yüzyılın Bilişim Çağı olarak adlandırılmasına yol açmıştır. Bu adlandırma yerine Bilgi Çağı, Dijital Çağ, İnternet Çağı, Sanal Çağ, Siber Çağ gibi farklı terimler kullanılsa da (Bkz. Wikipedia, t.y.) kapsam açısından Bilişim Çağı teriminin kullanılmasının daha uygun olacağı düşünülmektedir. Başlangıcı 1980'lere uzanan Bilişim Çağı'nın yerini başka bir çağa bıraktığına ilişkin tartışmalar da yapılmaya başlanmıştır. Farklı alanlardaki gelişmelerin ivmesine bağlı olarak çağların süreleri giderek kısalmaktadır. Dolayısıyla Bilişim Çağı'nın başlangıcı çok eski olmasa da Yapay Zekâ Çağı'na geçildiği gündeme gelmiştir (Bkz. Gates, 2023). Bunun da ötesinde Elon Musk'ın 2013 yılındaki düşüncesinden hareketle Hyperloop [yüksek hız döngüsü veya yüksek hızlı ulaşım] Teknolojisi Çağı'nın gelmekte olduğu ve bu çağın sanıldığından daha çabuk başlayabileceği şimdiden konuşulmaya başlanmıştır (Bkz. Dodson, 2013; Milliyet, 2024; Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi, t.y.). Özellikle telefon, bilgisayar, otomobil, ulaşım sistemleri gibi akıllı sistem donanımlarının yaygınlaşması Yapay Zekâ Çağı'nın başladığını göstermektedir.

Yapay Zeka Çağı'nın yansımaları, Toplum 5.0'da görülmektedir. Bunun yanı sıra Alvin Toffler'in Tarım, Sanayi ve Bilgi Devrimleri olarak sıraladığı üç dalga şeklindeki sınıflandırması (Bkz. Toffler, 1996) ile endüstriyel serüvene dayanan Endüstri 1.0 ile başlayan ve günümüzün Endüstri 5.0 olarak nitelendirildiği bir sınıflandırma da yapılmıştır. Toplum 5.0 üç boyutlu yazıcılar, robot teknolojileri, nesnelerin interneti, bulut bilişim, büyük veri, akıllı üretim gibi temel bileşenlerden oluşan Endüstri 4.0 sonrası ifade etmektedir.

Bu hızlı değişimler ve gelişmeler, hem toplumu hem de eğitimi veya okulu etkilemektedir. Bu durum, okulun ve okul yönetiminin bu gelişmeler karşısında eğitim-öğrenme-öğretim konusundaki değişim ve yenileşme ihtiyacını giderek arttıracaktır. Bununla birlikte akademinin ve ailenin bu konudaki işbirliği de daha önemli hale gelecektir. Çünkü bu gelişmelerin sosyal, psikolojik, eğitsel gibi açılardan etkileri ve bunun okullara yansması kaçınılmazdır. Bu nedenle Yapay Zekâ Çağı'nda akademinin ve ailenin okulu güçlendirme kapasitesi ile gelişmelerin okula yansımalarının ele alınması amaçlanmıştır. Bu bağlamda Toplum 5.0 ve eğitime yansımaları, akademinin ve ailenin okulu güçlendirme kapasitesi irdelenmiştir.

Toplum 5.0 ve Eğitim 5.0: Esnek Okula ve Eğitime Doğru

Dünyadaki gelişmelerin seyrine bağlı olarak insanlığın sırasıyla avcı, tarım, sanayi, bilgi (bilişim) toplumu evrelerinden geçtiği ve günümüzde ise süper akıllı toplum (Toplum 5,0) evresine ulaştığı bilinmektedir. Fukuyama'nın da (2016) belirttiği gibi Toplum 5.0, 2016 yılında Japon Hükümeti tarafından 5. Bilim ve Teknoloji Temel Planı'nda büyüme stratejisi olarak ele alınmıştır. Toplum 5.0'in temeli, Toplum 4.0 üzerine inşa edilse de Toplum 5.0, insan merkezli bir yapıya ve yüksek yaşam kalitesine sahip mutlu bir bilgi toplumunun oluşturulması hedefi ile Toplum 4.0'dan farklılaşmaktadır.

Toplum 5.0, Endüstri 5.0 veya toplum odaklı insansız teknolojiler olarak da tanımlanmaktadır. Sanal dünya ile gerçek dünya arasında bağ kurulması, insan ve robot iş birliği yani yapay zekâ ve insan ortaklığı gibi felsefi bir temele dayanmaktadır (Yapı Kredi, 2022). Kişiselleştirilmiş üretim, yenilenebilirlik, çevre merkezli bakış açısı gibi bileşenlere de sahiptir. Bununla birlikte insan unsuruna olan ihtiyacın azalacağı ve insanın devre dışı kalacağı şeklindeki endişeler taşınmaya başlanmıştır. Oysaki insan unsuru ihtiyacının tamamen ortadan kalkmasının aksine sanal dünya ortaklığıyla insana olan ihtiyaç farklılaşarak devam edecektir. Bu durum, mesleklerin değişmesine ve sanal mağaza yöneticisi, yapay zekâ mühendisliği, kuantum makine öğrenme uzmanı gibi yeni mesleklerin ortaya çıkmasına yol açmıştır/açacaktır. Dolayısıyla yeni becerilerin ve çok yönlü becerilerin kazandırılması daha öncel hale gelmiştir. Ikeda (2024), Toplum 5.0'da yer alan sosyal beceriler yönünden gelişmiş, kültürlerarası anlayış ve hoşgörüyü sahip bireylerin yetiştirilmesi, sürekli öğrenmenin ve yerel istihdam yerine küresel istihdamın teşvik edilmesi gibi hususların değerli görüldüğünü ifade etmektedir.

Akıllı teknoloji sistemlerindeki gelişmeler ve diğer gelişmelerin yanı sıra göç, deprem, salgın gibi tam olarak öngörülemeyen durumlar, eğitimin ve okulun esnek bir yapıya dönüşmesine neden olmuştur/olacaktır. Bu esneklik, eğitim alanında ani karar verme ve farklı çözüm yolları bulma konusunda yeni beceriler edinmeyi gerektirecektir. Esnek okul, okulun ortaya çıkan ani durumlar ve gelişmeler karşısında dönüşümünü kolay şekilde gerçekleştirebilmesi, bunlara hızlıca uyum sağlayabilmesi ve süregelen uygulamalarda farklılığa gidebilme esneklik kapasitesine sahip olmasını ifade etmektedir. Nitekim yoğun göç, deprem gibi olağanüstü hallerde çadır veya konteyner okulların kurulması, mevcut uygulamaların aksine öğretmenlerin ve okul yöneticilerinin kısa süreliğine dönüşümlü olarak o bölgelerde görevlendirilmesi, salgın döneminde hem çevrim içi hem de yüz yüze eğitimin belli oranlarda gerçekleştirilmesini içeren hibrit (karma) eğitim modelinin uygulaması, harmanlanmış veya ters yüz öğrenme modeline dayalı etkinliklerin yapılması gibi örnekler esnek okul veya eğitim kapsamında değerlendirilebilir. Drucker'ın de (1994) belirttiği gibi bilgi teknolojileri alanındaki gelişmelerin etkisiyle okullarda ve eğitimde oluşacak değişim matbaanın icadından beri görülmemiş bir düzeye erişecektir. Toplum 5.0'ın da bu yönde etkisi olacaktır.

Toplum 5.0'ın kişiselleştirilmiş öğretim veya bireye özgü öğrenme modeli, çevre bilincini artırma, yeni öğrenme teknik ve yöntemlerinin işe koşulması gibi yansımaları olmuştur/olacaktır. Bütün bunlar öğrenci, aile, öğretmen ve okul yöneticilerinin rollerinin değişmesine veya yeniden ele alınmasını ve bu paydaşların daha fazla iş birliği yapmasını gerektirecektir. Diğer taraftan 21. yüzyıl becerilerinin kazandırılması ve ötesine geçilmesi okulun olağan bir işlevi haline gelmiştir. Bu beceriler öğrenme, dijital okuryazarlık ve yaşam becerileri gibi temel bileşenlerden oluşmaktadır.

21. yüzyıl öğrencilerinin güçlü bir STEM (fen, teknoloji, mühendislik ve matematik) eğitiminin yanı sıra sosyal, kültürlerarası, iş birliği, iletişim, eleştirel düşünme, problem çözme, yaratıcılık, yenilik, bilgi ve iletişim teknolojileri, esneklik, uyum sağlama, takım çalışması, sorumluluk, öz yönetim, öz değerlendirme gibi becerilere sahip olması beklenmektedir (Kennedy ve Sundberg, 2020). Bununla birlikte öğrencilere yeni meslek ve rollere dönük becerilerin (Tüzel İşeri, 2018) ve girişimcilik becerisinin kazandırılması gerekli görülmektedir. Bunlar Toplum 5.0'ın yansıması olan Eğitim 5.0'ın kapsamında da yer almaktadır.

Eğitim 5.0, Eğitim 4.0 üzerine inşa edildiğinden onun özelliklerini de taşımaktadır. Değişken ve dinamik öğretim programı, sanal sınıf, dijital okuryazarlık ve yaratıcılık becerisi, öz değerlendirme ve yenilikçi değerlendirme becerisi gibi ilkeleri temel almaktadır (Er vd., 2021). Odaklı öğrenme, problem çözmeye dayalı yaratıcı düşünme (Alharbi, 2023), kişiselleştirilmiş öğrenme, değer temelli öğrenme kültürü (Alharbi, 2023; University Teknoloji MARA, 2019), öğrencinin öğrenmeyi sahiplenmesi, yaratıcılığa ve öğrenmeye yönelik ortamın oluşturulması, zorlu görevleri ve içeriği düzenleme, kesintisiz öğrenme gibi ilkeler de yer vermektedir (University Teknoloji MARA, 2019). 2024 yılında yayımlanan Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'nde de bu ilkelerle örtüşen sosyal duygusal öğrenme, sistem okuryazarlığı, ahlaki gibi becerilerin kazandırılmasına odaklanılmıştır (Bkz. Millî Eğitim Bakanlığı, 2024). Bu becerilerin kazandırılması ve bununla birlikte teknolojik ve diğer gelişmelerin yol açtığı bazı olumsuzlukların önüne geçilmesi konularında üniversite (akademi), aile ve okul iş birliğine ihtiyaç vardır. Akademinin ve ailenin desteği, okulun ve okul yönetiminin güçlendirme kapasitesinde önemli bir role sahiptir.

Akademinin ve Ailenin, Okulu ve Okul Yönetimini Güçlendirme Kapasitesi

Çağcıl ve geleceğe dönük becerilerin kazandırılması, eğitim paydaşlarının rollerini etkili bir şekilde gerçekleştirmesiyle yakından ilişkilidir. Alharbi, Eğitim 5.0 bağlamında öğretmenin bilgi kaynağı uzmanı, mentor, yardım eden, öğrenen gibi rollerinin olduğunu vurgulamaktadır (Alharbi, 2023). Okul yöneticilerinin Eğitim 5.0'ın ilkelerinin gerçekleştirilmesinde kolaylaştırıcılık, teşvik edicilik ve iş birliğini sağlayıcılık gibi rolleri üstlenmeleri beklenmektedir. Ailelerin iş birliğine açıklık, okulu ve öğrenciyi destekleme gibi rolleri gerçekleştirmeleri önemlidir. Akademinin ise yolları arayan ve gösteren gibi temel iki rolü vardır. Akademi, yeni gelişmeler bağlamında hangi düzenlemelerin ve uygulamaların yapılması gerektiğinin ve sorunların ve çözümlerinin araştırılarak belirlenmesi yönüyle yolları arayan, okuldan ve alan yazınından elde ettiği sonuçları okulla paylaşarak yolları gösteren rolünü gerçekleştirir. Birçok araştırmada (Jakhelin ve Postholm, 2022; Kanat vd., 2024; Yıldırım ve Dönmez, 2018) eğitim paydaşlarının okul ile iş birliği yapmalarının çok önemli olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Akademinin okula katkı sağladığı kabul görmektedir. Fakat akademinin varlık nedenlerinden birinin ve üretim alt sisteminin okullar olduğu hususu da göz ardı edilemez. Aile ile okulun da karşılıklı yardımlaşması ve iletişimi söz konusudur. Teknoloji ve diğer alanlardaki gelişmelerin olumlu sonuçlarının yanı sıra doğrudan veya dolaylı olarak olumsuz etkilerinin de olması okulun ve okul yönetiminin güçlendirilmesini ve okul ile iş birliğini daha önemli hale getirmiştir.

Dijitalleşme dijital eğitim, dijital okul, dijital ebeveynlik gibi konuların gündeme gelmesine neden olmuştur. Bu rollerin araştırılması ve bunlara ilişkin farkındalığın artırılması konusunda akademiye görev düşmektedir. Diğer taraftan teknolojiye veya başka nedenlere bağlı olarak telefon bağımlılığı, dijital bağımlılık, diğer bağımlılıklar, akran zorbalığı, dışlanma gibi konularda artış yaşanmaktadır. Bu sorunların önlenmesi ve ortadan kaldırılması konusunda akademinin desteği ve ailenin işbirliği hayati öneme sahip hale gelmiştir. Okullarla iş birliği yapılmadan ve okullar ziyaret edilmeden eğitim ile ilgili etkili modellerin ve kuramların geliştirilmesi de zordur. Özellikle bağımlılık, kapsayıcılık, dijital roller, günümüze ve geleceğe yönelik edinilmesi gereken beceriler konusunda akademi ve ailenin, okulu ve okul yönetimini desteklemesi, okulu ve okul yönetimini güçlendireceği gibi okulun amacını gerçekleştirmesine de katkı sağlayacaktır. Bununla birlikte değerlerin yaşatılmasına yönelik ortak çabalar da dijital dünyanın tehditlerinin ve tehlikelerinin elimine edilmesini kolaylaştıracaktır.

Sonuç

Toplum 5.0'a dayanan Eğitim 5.0 ile sanal sınıf, kişiselleştirilmiş öğrenme, kesintisiz öğrenme, öz değerlendirme, öz yönetim, öğrenci merkezlilik, değer odaklılık, girişimcilik, esneklik, uyum sağlama becerisi gibi ilkeler öne çıkmıştır. Bu ilkeler ve diğer nedenler esnek okul anlayışının oluşmasına yol açmıştır. Esnek okullar koşullara uyum sağlama, yeni kararlar alma ve değişime açık olma becerisine sahiptirler. Günümüzdeki AP (Advanced Placement) Programı, uluslararası çift lise diplomasına ilişkin diğer programlar gibi uygulamalar Eğitim 5.0 ve esnek okul veya eğitimin yansımalarının göstergeleridir.

Tüm bu gelişmeler eğitim paydaşlarının rollerini de bir ölçüde değiştirmiştir. Dijital okul ve eğitim, dijital ebeveyn, esnek okul ve eğitim gibi kavramlar gündeme gelmiştir. Gerek günümüze ve geleceğe yönelik becerilerin kazandırılması ve okulun etkililiğinin artırılması gerekse de dijitalleşme ve diğer nedenlerden kaynaklı dijital ve diğer bağımlılıklar, akran zorbalığı gibi tehditlerin ortadan kaldırılmasında akademinin ve ailenin, okul yönetimiyle iş birliği yapmasına gereksinim vardır. Akademi ve aile, okulu güçlendirme kapasitesine sahip olduğu halde hem akademinin hem de ailenin okul ile iş birliğinin istenilen düzeyde olmadığı konusunda eleştiriler yapılmaktadır. Bu nedenle özellikle akademi ile okul iş birliğinin sembolik düzeyin ötesine taşınması gerekir. İş birliğinin artırılmasında ve sorunların çözülmesinde, ortak bir dil kullanma, aynı tutumu sergileme, model olma, değerlerin yaşatılması gibi stratejilerden yararlanılabilir.

Kaynakça/Reference

- Alharbi, A. (2023). Implementation of Education 5.0 in developed and developing countries: A comparative study. *Creative Education*, 14, 914-942.
- Dodson, B. (2013, August 22). *Beyond the hype of Hyperloop: An analysis of Elon Musk's proposed transit system*. New Atlas. <https://newatlas.com/hyperloop-musk-analysis/28672/>
- Drucker, P.F. (1994). *Gelecek için yönetim: 1990'lar ve sonrası*. (Çev. F. Üçcan). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. (Orijinal çalışmanın yayın tarihi 1992)
- Er, H., Turan, S. ve Kaymakçı, S. (2021). Toplum 5.0 sürecinin gelişimi ve eğitime etkisinin değerlendirilmesi. *Adyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14(39), 27-66. <https://doi.org/10.14520/adyusbd.993699>
- Fukuyama, M. (2018). Society 5.0: Aiming for a new human-centered society. *Japan SPOTLIGHT*, 47-50. https://www.jef.or.jp/journal/pdf/220th_Special_Article_02.pdf
- Gates, B. (2023, Mart 21). A new area: The Age of AI has begun. *GatesNotes: The Blog of Bill Gates*. <https://www.gatesnotes.com/The-Age-of-AI-Has-Begun>
- Ikeda, K. (2023). Aiming to build future skills for Society 5.0: Educational DX (Digital Transformation) of University in Japan. U-D. Ehlers & L. Eigbrecht (Eds.), *Creating the university of future* (pp. 549-567). Springer. <https://doi.org/10.1007/978-3-658-42948-5>
- Jakhelin, R. ve Postholm, M. B. (2022). University-school collaboration as an arena for community-building in teacher education. *Educational Research*, 64(4), 457-472. <https://doi.org/10.30703/cije.1275414>
- Kanat, K., Akpınar Afşin, Ü., Bulut Öngen, M. ve Paşlı H. (2024). Öğretmen-akademisyen iş birliği tutum ölçeği: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi*, 13(2), 327-338. <https://doi.org/10.30703/cije.1275414>
- Kennedy, T. J. ve Sunberg, C. W. (2020). 21st century skills. B. Akpan & T. J. Kennedy (Eds.), *Science education in theory and practice: An introductory guide to learning theory* (pp. 479-496). Springer. <https://doi.org/10.1007/978-3-030-43620-9>
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2024). Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli bileşenleri: Köklerden geleceğe. <https://yildizeli.meb.gov.tr/www/turkiye-yuzyili-maarif-modeli-bilesenleri-koklerden-gelecege/icerik/1942>
- Milliyet. (2024, Aralık 15). *Sadece 54 dakika! Musk, İngiltere ve New York'u birbirine bağlayacak*. <https://www.milliyet.com.tr/dunya/sadece-54-dakika-musk-ingiltere-ve-new-yorku-birbirine-baglayacak-7258636>
- Toffler, A. (1996). *Üçüncü dalga*. (Çev. A. Seden). Altın Kitaplar.
- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi. (t.y.). *Yeni nesil ulaşım teknolojisi hyperloop*. <https://cbddo.gov.tr/SharedFolderServer/Genel/3.Aras%CC%A7t%C4%B1rma-Raporu-Yeni-Nesil-Ulas%CC%A7t%C4%B1m-Teknolojisi-Hyperloop.pdf>
- Tüzel İşeri, E. (2018). Eğitimde nereden geldik? Nereye Gidiyoruz: 21. Yüzyıl sürerken 22. Yüzyıl insanını düşünme zorunluluğu üzerine bir tartışma. E. Tüzel İşeri (Ed.), *22. Yüzyılda eğitim: Eğitimin geleceği üzerine karma projeksiyonlar* (ss. 1-14). Pegem Akademi.
- University Teknoloji MARA. (2019). *UiTM academic compass Education 5.0 @ UiTM navigating the future*. Penerbit Press.
- Wikipedia. (t.y.) *Bilişim Çağı*. https://tr.wikipedia.org/wiki/Bili%C5%9Fim_%C3%87a%C4%9F%C4%B1
- Yapı Kredi. (2022, Haziran 9). 5 soruda Endüstri 5.0. *Blog*. <https://www.yapikredi.com.tr/blog/gelecek/teknoloji/detay/5-soruda-endustri-50>
- Yıldırım, M. C. ve Dönmez, B. (2008). Okul-aile iş birliğine ilişkin bir araştırma: İstiklal İlköğretim Okulu örneği. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(23), 98-115. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/70014>